

INTERCONEXIUNI DIALECTICE DE CONȚINUT AL NIHILISMULUI JURIDIC ÎN CADRUL RAPORTULUI *DREPT – RELIGIE*

Rita MUNTEANU,
doctor în drept, lector universitar, UASM

SUMMARY

The present study focuses on the analysis of dialectical interconnections of the legal nihilism content in the context of the relations between the following concepts “law” – “religion”, with strong emphasis on the ethical – religious – legal nihilism, which is a complex phenomenon, dialectically interrelated, ideological, psychological, social, and which is expressed through various components of the law, religion and morality.

Keywords: religion, law, ethical, legal nihilism, legal conscience, morality

REZUMAT

Studiul de față se axează pe analiza interconexiunilor dialectice de conținut ale nihilismului juridic în cadrul raporturilor *drept – religie*, punând accent pe nihilismul etico-religios – juridic, care reprezintă un fenomen complex, dialectic interdependent, ideologic, psihologic, social și care se exprimă prin intermediul diferitor componente ale dreptului, religiei și moralei.

Introducere. Dreptul nu este un fenomen de sine stătător, el variază în raport cu dezvoltarea societății, cu gradul de civilizație al acesteia, cu celelalte științe sociale. De-a lungul istoriei și existenței lor, între drept și religie – cele două mari puteri – a existat o legătură inevitabilă și indisolubilă. Atît dreptul, cît și religia își au originea în necesitatea unor reguli, a unor norme care să reglementeze conduita oamenilor în societate. Cele două fenomene sînt creația oamenilor, își au originea și existența în credința în sistemul mistic al puterii divine, superioare oricăror altor puteri.

Normele religioase și normele juridice au fost la început identice, însă odată cu trecerea timpului s-au diferențiat. Diferențierea acestora este dată, așa cum va rezulta din analiza pe care o vom face în acest sens, în primul rînd de natura rațiunii specifice fiecăreia. Se considera că autoritatea ordinii juridice are la bază originea divină și caracterul sacru al regulilor de drept [1, p. 86].

Scopul prezentului articol constă în abordarea conceptuală a fenomenului studiat prin determinarea interconexiunilor dialectice de conținut ale nihilismului juridic în cadrul raportului *drept – religie*.

Metode aplicate și materiale utilizate. Pentru atingerea scopu-

lui propus, au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: comparativă, deductivă, inductivă, metoda sistematizării, analiza și sinteza. Ca suport științific și normativ au fost folosite lucrările savanților din Republica Moldova, România și din alte state.

Rezultate obținute și discuții. Dreptul natural și legea morală, sădită în inima omului de la creație, sînt afirmate prin puterea rațiunii umane, cu care este înzestrată ființa umană, indiferent dacă este sau nu una religioasă sau morală. S-a spus ca vechile popoare (babilonienii, egiptenii, romanii etc.) au făcut o „confuzie între drept și morală”. Dar că, „spre deosebire însă de celelalte popoare, romanii au depășit această confuzie, dovadă că, încă din epoca veche, normele de drept erau desemnate prin intermediul de Jus, iar cele religioase prin termenul de Fas”. În primul rînd, trebuie precizat că, la vremea respectivă, nu se făcea distincție între normele religios-morale și cele juridice, fiindcă ambele erau considerate a fi rezultatul aceleiași voințe divine, iar conținutul lor nu făcea altceva decît să exprime în precepte moral-religioase această „voluntas Dei”, impusa ca „lex vitae” (norma de viață). Apoi, trebuie reținut faptul că, în epoca veche, la romani, legile au îmbrăcat un veșmînt religios

atît ca expresie lingvistică, cît și în privința conținutului lor [3].

Într-adevăr, în epoca veche, pînă și instituțiile juridice, precum contractele, erau încheiate în formă religioasă. De pildă, forma pe care au îmbrăcat-o convențiile pentru a deveni contracte a fost cea religioasă. Cele mai importante contracte în aceasta formă sînt „sponsio” (promisiunea) religioasă și „jusiurandum liberti” (jurămîntul dezorbitului). Inițial, și dreptul internațional (jus gentium) a avut un caracter religios. Se știe, de pildă, că la romani problemele internaționale intrau în competența senatului și a unui colegiu sacerdotal (colegiul fețialilor), condus de un „pater patratuș”, care avea un rol deosebit în tranșarea diferendelor, declanșarea războiului, încheierea păcii, a tratatelor de alianță, după un anumit ritual. Fețialii aplicau normele cuprinse într-un cod cu caracter religios, denumit „jus fețiale”, cuprinzînd primii germeni ai dreptului internațional. Așadar, în epoca veche, nu putem vorbi de o așa-zisă „confuzie”, fiindcă, atunci, toate legile divine și omenești erau considerate ca hotărîte sau izvorîte din voința divinității, de unde și sintagma uzuală la vremea aceea: „fas est”, adică este permis (de zei) sau îngăduit de legi [3].

Religia este un tip de compor-

tament uman (credințe, ritualuri) referitor la ființe, forțe și puteri supranaturale. Sociologia considera ca religia a apărut și există încă pentru că ea îndeplinește anumite funcțiuni [5]:

– *Funcția cognitivă.* Religia este o formă de explicare a lumii, în condițiile lipsei unei cunoașteri științifice. Ca modalitate de cunoaștere, specific religiei este forma preteoretică, mitologică. Ea are o marcată orientare antropomorfă, proiectând caracteristicile existenței umane (prima existență la care cunoașterea umană a avut acces) pentru explicarea tuturor celorlalte domenii ale existenței. În această perspectivă, antropologul social englez E.B. Taylor oferă o primă teorie sistematică, fundamentată pe o mare cantitate de date. Taylor consideră ca fiind caracteristic religiei ideea de suflet, care a apărut din încercarea omului primitiv de a explica o serie de experiențe ca aceea a viselor, transei și morții [6, p. 212].

– *Funcția acțională.* Religia este o formă de extensie a capacităților umane limitate de acțiune. James Fraser [6, p. 167] argumentează că omul primitiv a încercat să abordeze lumea, în completarea tehnicilor sale curente, prin magie (complex de tehnici prin care omul încearcă să realizeze scopurile sale, controlând forțele supranaturale). Religia a apărut atunci când omul a realizat că magia este ineficace. În loc să încerce să controleze forțele supranaturale prin descîntece, formule, ritualuri, omul încearcă să înduplece, să solicite ajutorul acestora, subordonându-se lor.

– *Funcția de reducere a anxietății.* Latinii spuneau, acum două milenii, că „spaima inventează zeii” („primus in orbe deos fecit timor”). Antropologul Bronislaw Malinowski [5] arată că magia și religia sînt instrumente de reducere a anxietății în situațiile care depășesc posibilitățile efective de control ale omului. Religia reprezintă deci o „sacralizare a crizelor vieții umane”. Ea este un răspuns la tra-

gediile vieții umane, la conflictul dintre proiectele umane și realități.

– *Funcția socială (structurantă).* Sociologul Émile Durkheim spune că funcția religiei este de a afirma superioritatea morală a societății asupra membrilor ei, menținînd astfel solidaritatea acesteia. Dumnezeu clanului nu este altceva decît clanul însuși. În religie, societatea se sacralizează pe ea însăși [4, p. 73].

– *Funcția compensatorie.* În societățile stratificate social se identifică o funcție compensatorie a religiei, anume aceea de a fi un protest contra unei lumi alienante, dar un protest neputincios, ea făcînd tolerabilă lumea reală în speranța într-o compensație în lumea iluzorie de după moarte; ea are din această cauză și o funcție de stabilitate, menținînd organizarea socială care favorizează clasele dominante. În plus, societățile avansate sînt necesarmente complexe din punct de vedere social în contrast cu cele arhaice, în ele acționînd procese sociale greu inteligibile sau controlabile, dintre care unele se întorc contra individului. O sursă în plus de anxietate, pentru care religia devine o dată în plus o reacție compensatorie [5].

– *Funcția identitară.* Studii recente demonstrează valoarea religiei de puternic instrument al constituirii și prezervării identității unor comunități etnice sau chiar a unor comunități constituite exclusiv prin aderența la o credință religioasă. Religia este deci un liant al vieții sociale și un instrument de creștere a coeziunii sociale [7, p. 341].

Legătura dintre drept și religie este dată, în primul rînd, tocmai de faptul că cele două instituții au la bază sentimentul mistic. La începutul existenței sale, dreptul s-a confundat cu religia, în sensul că normele ce-l alcătuiau erau considerate ca fiind emanația divinității; în același timp, guvernării și oamenii dreptului erau preoți, iar cele mai importante acte juridice erau supuse sancțiunii divinității.

Legătura dintre cele două discipline, dintre credința religioasă și cea juridică, a fost afit de strînsa, încît funcțiile preoțești și cele juridice erau aproape contopite. În Antichitatea română, violarea legii era considerată ca fiind o ofensă adusă divinității [1, p. 89].

Legătura dintre drept și religie a variat însă de-a lungul istoriei, de la un popor la altul, de la o epocă la alta, generînd marile doctrine și școli de drept. Instituțiile statului s-au laicizat treptat și astfel a intervenit demarcarea dintre funcțiile și instituțiile laice și cele religioase. Cu toate acestea, cele două instituții și-au păstrat caracterul normativ, legătura psihică și morală, legătura latentă, dar permanentă, dată de sentimentul mistic comun, care le conferă afit autoritate, cît și prestigiu [1, p. 89].

Pentru o mai bună înțelegere a interconexiunilor dialectice de conținut ale nihilismului juridic în cadrul raportului drept – religie”, este absolut necesară evidențierea evoluției raportului dintre drept și religie, care a avut următoarele faze [1, p. 90]:

– *Faza confuziei totale a dreptului cu religia,* care în dreptul public s-a manifestat sub două forme:

- teocrația, ce reprezintă guvernarea directă prin zei. La egipteni, faraonul era considerat ca fiind un adevărat zeu, iar la evrei societatea era guvernată de Iehova;

- suveranitatea de drept divin – era guvernarea directă prin reprezentanții divinității, fiind întîlnită la perși, greci, chinezi și romani. Autoritatea se exercita de către persoane care o dețineau de la divinitate, iar poporul, care se supunea acesteia, se supunea de fapt voinței divinității. La chinezi, împăratul era „fiul cerului”, iar la indieni, împăratul era trimisul zeului Ra pe Pămînt. La babilonieni, împăratul Hammurabi era reprezentantul Dumnezeului suprem. Legile la greci erau opera divinității, iar regii erau de origine divină.

În perioada regalității, a republicii și a Imperiului Roman, magistrații și toți funcționarii, deși erau aleși de popor, erau și preoți în același timp, iar legile emise aveau valoare numai după consultarea prealabilă a divinității. Din caracterul religios al dreptului la romani a rezultat și caracterul lui imuabil, veșnic.

– *Faza emancipării treptate a dreptului de religie.* Odată cu creșterea și mobilitatea populației, cu formarea claselor sociale, a apărut necesitatea elaborării unor acte și proceduri necesare pentru cei care nu erau considerați cetățeni romani, fapt ce a dus la pierderea caracterului religios al acestora. Dacă dreptul privat se eliberează treptat de religie, dreptul public rămâne în continuare strâns legat de aceasta. Funcțiile publice rămân sub protecția religiei, iar cele mai importante acte publice se fac sub auspiciile zeilor, a căror voință era interpretată după cum dictau interesele politice ale vremii. Împărații romani și-au luat titlul de „divus” (divin), iar consulii și împărații erau învestiți de Senat cu putere în numele divinității. Creștinismul a dat o grea lovitură acestui regim, acesta fiind prima religie care s-a dezintegrat de drept, în perioada în care creștinii au luptat împotriva persecuțiilor. Cu timpul însă, religia tinde să se confunde cu dreptul, iar monarhii și papii justificau autoritatea prin voința lui Dumnezeu.

În Evul Mediu și în epoca modernă, dreptul public a continuat să se sprijine pe religie. Deși influența religiei s-a manifestat în această perioadă în special asupra dreptului public, anumite instituții de drept privat (căsătoria, testamentul) s-au bazat pe religie, pe considerente morale și de esență religioasă [1, p. 90].

– *Faza separării complete a dreptului de religie* începe odată cu Revoluția franceză din 1789, când filosofi apreciau că puterea este de origine omenească, iar suveranitatea este un drept popular. Deși în

aceea perioadă, în formă, religia se desparte de drept, în fond a apărut o religie nouă, consacrată de Revoluție. Reprezentantul Școlii dreptului natural, L. Duguit, afirma că „Revoluția a substituit dreptul divin al oamenilor cu dreptul divin al regilor”, iar „suveranitatea națională a devenit un fel de mit religios” [2, p. 91].

Obiectul cercetării noastre îl constituie *nihilismul juridic*, însă asupra apariției lui influențează în egală măsură atât dreptul, cât și religia. Anume din acest considerent considerăm necesară efectuarea unei analize comparative a celor două instituții, analiză ce ne permite conturarea următoarelor particularități [1, p. 92]:

- normele juridice și normele religioase sînt generale și impersonale, ele impun un tip de conduită general și abstract;

- normele juridice se adresează oamenilor ca subiecte generice, iar normele religioase se adresează oamenilor ca subiecte religioase ;

- normele juridice sînt adoptate și abrogate după o anumită procedură de către organele etatice legiuitoare, în timp ce normele religioase nu sînt supuse adoptării și abrogării;

- normele religioase sînt atemporale, au o durată nelimitată în timp, pe cînd durata normelor juridice este influențată de anumite condiții sociale, economice și politice;

- respectarea normelor religioase are ca sursă gradul de credință religioasă al oamenilor, iar respectarea normelor juridice se bazează în primul rînd pe obligativitatea lor;

- obligativitatea normelor juridice este condiționată de o serie de factori (forța publică care le-a emis și le aplică, conștiința fiecărui individ etc.), iar obligativitatea normelor religioase derivă din forța credinței religioase a oamenilor;

- normele juridice sînt fixate în formulări riguroase, au o structură internă proprie și o formă tehnică

specifică, ceea ce nu este specific normelor religioase;

- în normele religioase nu se regăsesc valori juridice, pe cînd în normele juridice se regăsesc valorile religioase;

- nerespectarea normelor juridice atrage răspunderea individului față de societatea organizată, care îi aplică constrîngerea, iar nerespectarea normelor religioase antrenează răspunderea individului față de divinitate și reprezentanții săi.

Caracteristicile sus-menționate constituie elemente comune și distincte ale dreptului, moralei și moralității, așa cum sînt legate din punct de vedere dialectic, păstrînd o relativă independență. Ca instituții de reglementare a relațiilor sociale, ne permit a formula careva teze care au, în opinia noastră, o semnificație metodologică aparte pentru definirea esenței unui astfel de fenomen ca nihilismul juridic și moral.

Considerat ca fenomen social, moral și juridic, nihilismul juridic [8, p. 72]:

- se manifestă printr-o unitate dialectică în dimensiunea sa morală și juridică, deoarece dreptul reprezintă un sistem de standarde și cerințe stabilite sau recunoscute oficial (ca drept natural), în care participării la comunicarea juridică fac schimb într-un mod definit formal de cugetări, hotărîri, decizii, demonstrînd un angajament pozitiv nu numai pentru drept, ci și pentru valorile morale;

- specific pentru drept și morală mai sînt și aspectele de ordin social, economic și politic, prin care aceste două categorii se manifestă, însă cele mai importante sînt condițiile materiale ale dezvoltării sociale;

- se manifestă ca o măsură (limită) a libertății (interne și externe), selectată de subiectul de drept; un mijloc de a-și demonstra atitudinea față de: relațiile juridice stabilite de drept, ordinea publică și stabilitatea juridică existentă;

– reprezintă o formă stabilă, recurentă a comunicării sociale în diferite perioade, permițând calitativ sau cantitativ identificarea anumitor forme de manifestare, pentru a-i da o caracteristică individuală.

Concluzii. Religia este considerată un instrument de modelare spirituală a conștiinței și anume ea, conștiința socială, formează conștiința juridică, atât de inevitabilă în procesul de constituire a unui stat de drept. Studiul nostru se axează pe analiza interconexiunilor dialectice de conținut ale nihilismului juridic în cadrul raporturilor drept – religie, punând accent pe nihilismul etico-religios – juridic, care reprezintă un fenomen complex, dialectic interdependent, ideologic, psihologic, social și care se exprimă prin intermediul diferitor componente ale dreptului, religiei și moralei. Un loc aparte îl deține natura și conținutul dreptului, legii, religiei, moralei și moralității, în contextul studiului de nihilism moral, religios și legal.

Referințe bibliografice

1. Dogaru L. Teoria generală a dreptului. Pentru uzul studenților. Tirgu Mureș: Ed. Universității „Petru Maior”, 2007, 298 p.
2. Duguît L. Les transformations du droit public. Éditeur A. Colin, Paris, 1913, 303 p. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k67925q/fl.image>.
3. Dura N. Dreptul și religia. <http://www.crestinortodox.ro/drept-bisericesc/dreptul-religia-norme-juridice-norme-religios-morale-69944.html>
4. Durkheim É. Formele elementare ale vieții religioase. Trad. Magda Jeanrenaud și Silviu Lupescu, stud. introd. Gilles Ferreol. Iași: Ed. Polirom, 1995, 424 p.
5. http://www.inventatori.ro/view_article.php?id=167
6. Tylor E.B. Primitive Culture. Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom. London: John Murray, 1913. Uit Beijerse J. Schaking: cultureel delict of vrouwvijandig relikwie? In: Nemesis, 2003, nr. 5/6, p. 212-214.
7. Zamfir C., Vlăsceanu L. Dicționar de sociologie. București: Ed. Babel, 1993, 679 p.
8. Лушина Л. А. Нравственно-правовой нигилизм: генезис, сущность, формы. Дис. канд. юрид. наук. Н.-Новгород, 2003, 202 с.

CORELAȚIA DEFINITORIE DINTRE STAREA DE ÎNCETARE A PLĂȚILOR, INCAPACITATEA DE PLATĂ, INSOLVENȚĂ, INSOLVABILITATE, FALIMENT, BANCROTĂ

Adrian LEBEDINSCHI,
doctorand ULIM

SUMMARY

Bankruptcy provides violations committed under bankruptcy. By way of review, it is necessary to criminalize only the fraudulent bankruptcy, which is accepted by creditors and illegal intentional acts, as well as fraud admitted by them (which can only be intentional). In this respect, although existing as simple distinction between bankruptcy and fraudulent bankruptcy, it would not be necessary, taking into account the degree of harm of the crime, criminalization about criminal offenses of simple bankruptcy. Our arguments are justified, and the reality and the need to take into account the fact that the insolvency which the text of art. 252 and 253 of the Penal Code. RM appears as a system of actions (inactions) in causal relation to the damage caused to creditors, then in other situations – insolvency is determined as an immediate result (harmful consequence) of crime.

Keywords: state of cessation of payments, defaults, insolvency, bankruptcy, creditor

REZUMAT

Bancruta prevede încălcările admise în procesul de insolvabilitate. Cu titlu de opinie, este necesară incriminarea doar a bancrutei frauduloase, care este admisă prin faptele intenționate și ilegale ale creditorilor, precum și prin fraudă admisă de către aceștia (care nu poate fi decât intenționată). În acest sens, deși ar fi existentă deosebirea dintre o bancrută simplă și o bancrută frauduloasă, aceasta nu este necesară, luând în calcul gradul prejudiciabil al infracțiunii, incriminarea pe cale penală a faptelor de bancrută simplă. Argumentele noastre sînt justificate și din realitatea și necesitatea luării în vedere a faptului că insolvabilitatea, care în textul art. 252 și 253 Cod penal al RM apare ca un sistem de acțiuni (inacțiuni) aflate în raport de cauzalitate cu daunele cauzate creditorilor, pe cînd în alte situații insolvabilitatea este determinată ca o urmare imediată (consecință prejudiciabilă) a infracțiunii.

Cuvinte-cheie: stare de încetare a plăților, incapacitate de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută, creditor

Introducere. Activitatea comercială (comerțul este motorul economiei de piață [1, p. 3], iar libertatea comerțului a dat naștere concurenței) vizează venitul, adică profitul – venitul net (la romani se indica la faptul că *finis mercatorum est lucrum*). Obținerea de profit, prin implicarea caracterului speculativ al activității comerciale, impunea asumarea unui anumit risc (riscul comercial se naște din concurență). Riscul este mai mult sau mai puțin previzibil. În context, constată I. Schiau, interconexiunile specifice lumii moderne constituie nu numai un avantaj, ci și un factor de risc [2, p. 519-520].

Acest risc era asumat de persoanele implicate în activitatea comercială desfășurată și era subordonat anume imperativului inițial invocat – profitului. În ansamblu, activitatea comercială (activitatea de producere și circulație a mărfurilor și serviciilor; or, o economie de piață sănătoasă se caracterizează prin circulația liberă și rapidă a mărfurilor și a banilor într-un circuit care se reia neîntrerupt: producție – marfă – bani – producție [1, p. 3]) se bazează, de regulă, pe raporturile juridice contractuale configurate între comercianți. Anume în cadrul acestor raporturi, materializate prin intermediul creditelor (dezvolta-